

Životné prostredie

REVUE PRE TEÓRIU A STAROSTLIVOSŤ O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

ROČNÍK 45

1/2011

Ekologicky významné poľnohospodárske krajiny

Poľnohospodárstvo je významným determinantom existencie človeka a jeho spoločnosti od obdobia neolitu. Vyššia úroveň myslenia, poznania prírody a organizácie ľudských komunít podmienili aj rozvoj poľnohospodárstva ako cieľavedomej ľudskej činnosti a vznik nových foriem využívania krajiny v permanentne osídlených územiach s cieľom produkovať potraviny rastlinného a živočíšneho charakteru. S rozvojom poľnohospodárstva sú spojené výrazné vplyvy na prírodné prostredie, ku ktorým patria najmä odlesňovanie, premena stepnej krajiny, odvodňovanie zamokrených a zavlažovanie suchých území, a to v klimaticko-geograficky vhodných podmienkach, od trópov a subtropov smerom k pólom Zeme.

Populačný nárast ľudstva od pradávna po súčasnosť kontinuálne vyvolával potrebu jeho potravinovej zabezpečenia. Tá sa dosahovala šľachtením výkonných sort rastlín a plemien hospodárskych zvierat, novými hospodárskymi a spracovateľskými technológiami a v poslednom období aj chemizáciou pre účely výživy a ochrany kultúrnych plodín. Každý vstup človeka do prírodnej krajiny vyvolal aj náležité zmeny, činnosť človeka sa stala krajinotvorným procesom. Človek je v biblickom výklade „povereným správcem zeme“ a nemožno ho a priori odsudzovať za to, že premieňa prírodu. Dôvodom na zamyslenie je však odklon od racionálneho rozhodovania a šetrného využívania prírodných zdrojov, ktorý prekročil obsah a význam moderného slova „udržateľnosť“.

Nadmerná intenzifikácia nielen v poľnohospodárstve, ale aj v stavebníctve, v priemysle, automobilizme, vodnom hospodárstve a iných odvetviach, spôsobuje nadlimitné zmeny v krajine, často spojené s intoxikáciou a degradáciou abiotických prvkov a živých zložiek priestorovej biodiverzity. Tieto negatívne zmeny vyvolávajú potrebu hľadania východísk, ktoré spočívajú v kombinácii šetrnejších (prípadne až archaických) foriem hospodárenia a progresívnych moderných technológií s cieľom minimalizovať negatívne dopady na zložky prírody.

V zmysle symbolického nadpisu monotémy za ekologicky významné poľnohospodárske krajiny možno považovať také územia, ktoré sú typické nízkou intenzitou poľnohospodárskeho využívania krajiny, tradičnými, často maloplošnými formami hospodárenia, pestrou štruktúrou krajiny a jej vysokou biodiverzitou. Príspevky opisujú znaky a vlastnosti ekologicky vyvážených typov poľnohospodárskej krajiny ako trvalo aktuálnej témy ľudstva vyrábať dostatok zdravých potravín a zachovať hodnoty prírody. Pozornosť sa venuje premenám poľnohospodárskej krajiny i možnostiam ochrany a zachovania jej hodnotných častí. Prezentované sú archaické i novodobé prístupy a technológie racionálneho poľnohospodárstva, dôraz sa kladie na minimalizáciu dopadu na environmentálnu kvalitu prvkov krajiny, udržanie a obnovu prírodnej i kultúrnej biodiverzity a ekologicko-dynamickej stability krajiny.

Jan Supuka, Luboš Halada

Obsah

J. Supuka, M. Bihuňová: Vývoj a premeny rozptýlených vidieckych sídel Slovenska a ich novodobé využívanie	3
M. Lacko-Bartošová: Ekologické poľnohospodárstvo v progresívnej obnove vidieckej krajiny	8
Ľ. Halada, A. Halabuk, P. Gajdoš: Poľnohospodárska krajina s vysokými prírodnými hodnotami	12
R. Vajcíková, J. Zlochová: Udržiavanie poľnohospodárskych území s vysokou prírodnou hodnotou a rozvoj vidieka	17
J. Špulerová: Analýza nástrojov na ochranu a zachovanie historických štruktúr poľnohospodárskej krajiny	22
P. Bezák: Regionálne odlišnosti transformácie horskej poľnohospodárskej krajiny Slovenska	30
R. Bujnovský: Hodnota poľnohospodárskej pôdy a jej ekologických funkcií	35
M. Labuda: Multifunkčné poľnohospodárstvo ako nástroj ekologickej ochrany kultúrnej krajiny	38
Š. Omasta: Rozptýlené vidiecke osídlenie – socioekonomické a historické aspekty	43
R. Štěpánková, Ľ. Feriancová: Znaky a hodnoty ľudskej architektúry súčasného vidieckeho sídla	48
Aktuality	
M. Kopecká: Vyhodnotenie súťaže Detská mapa sveta 2011	53
Recenzie	
M. Barančoková: Interdisciplinárny prístup v krajinnej ekológii	55

The Environment

REVUE FOR THEORY AND CARE OF THE ENVIRONMENT

VOLUME 45

1/2011

Contents

J. Supuka, M. Bihuňová: Development and Changes of Dispersed Settlements of Slovakia and their Modern Usage.....	3
M. Lacko-Bartošová: Ecological Agriculture in Progressive Restoration of Rural Areas....	8
L. Halada, A. Halabuk, P. Gajdoš: High Nature Value Farmland	12
R. Vajčíková, J. Zlochová: Maintenance of High Nature Value Farmland and Rural Development	17
J. Špulerová: Analyses of Tools for Protection and Conservation of Historical Structures of Agricultural Landscape	22
P. Bezák: Regional Disparities of Mountain Agricultural Landscape Transformation in Slovakia	30
R. Bujnovský: The Value of Agricultural Soil and its Ecological Functions	35
M. Labuda: Multifunction Agriculture as the Instrument of Ecological Cultural Landscape Protection	38
Š. Omasta: Dispersed Rural Settlement – Socioeconomic and Historical Aspects.....	43
R. Štěpánková, L. Feriancová: Marks and Values of Folk Architecture in Present Rural Settlements.....	48
Actualities	
M. Kopecká: Evaluation of Children's World Map Competition 2011	53
Reviews	
M. Barančoková: Interdisciplinary Approach to Landscape Ecology.....	55

Ecologically significant agricultural landscapes

Agriculture is a significant determinant of man's existence and his society from the Neolithic. Higher level of thinking, knowledge of nature and organization of human communities conditioned also the development of agriculture as purposeful human activity and arise of new land use forms in permanently settled areas with the aim to produce food of plant and animal character. Agricultural development brought significant impacts on natural environment as afforestation, change of steppe landscape, drainage of waterlogged areas and precipitation of arid zones in climatic-geographical suitable conditions.

Population growth caused the necessity to find enough food for everybody which was reached by cultivating of productive plants and farm animals, new economic and production technologies and in the last years also by chemization. Man's influences in nature caused changes, human activity became a landscape forming procedure. Man in Biblical sense is "the authorized manager of the earth" and he cannot be disapproved for his activities that he changes the nature.

Huge intensification not only in agriculture but in building, industry, transport, water management industries etc. causes overlimited landscape changes frequently connected with intoxication and degradation of abiotic elements and living components of spatial biodiversity. These negative changes cause to find the layouts based on the combination of gentle (eventually archaic) forms of management and progressive modern technologies with the aim to minimize the negative impacts on nature components.

In sense of the symbolic title of our monotheme ecologically significant agricultural landscapes can be the areas with low intensity of agricultural land use, with traditional, often small-scale forms of management, varied landscape structure and its high biodiversity. The contributions describe the signs and features of ecologically balanced types of agricultural landscape as permanently actual issue of mankind to produce sufficient healthy food and conserve the nature value. Attention is paid to changes of agricultural landscape as well as ability to protect and conserve its valuable parts. There are presented archaic and modern approaches and technologies of rational agriculture, emphasis is put on minimization of the impacts on environmental quality of landscape elements, maintenance and restoration of natural as well as cultural biodiversity and ecological-dynamic landscape stability.

Jan Supuka, Luboš Halada